

دومین همایش ملی افق های نوین در توانمندسازی و توسعه پایدار معماری عمران، گردشگری و محیط زیست شهری و روستایی

۳۱ اردیبهشت ۱۳۹۴

گردشگری پایدار

سایت های گردشگری عشایری

۱- مسعود صفری دکتری برنامه ریزی روستای masoudsafari@yahoo.com

۲- غلامرضا عبدلی دانشجوی کارشناسی ارشد برنامه ریزی روستای کالبدی پیام نور اسلام آباد ghadlyyagal@gmail.com

۳- موسی بیات دانشجوی کارشناسی ارشد برنامه ریزی روستای کالبدی پیام نور اسلام آباد mosabiat@yahoo.com

چکیده

امروزه جذب گردشگر و توریسم از اولویت های هر کشوری در برنامه و سیاست های خود می باشد. و گردشگری به صنعتی تبدیل شده است که نتایج و مزایای فراوانی را برای جوامع بوجود می آورد. در سالهای اخیر در ارتباط با جذب گردشگر تنوع زیادی ایجاد شده است که از مهمترین آنها میتوان به گردشگری ایلات و عشایر اشاره نمود که هر کدام از آنها افسانه ها، داستان ها، آداب، سنن و عقاید مربوط به خود را دارند که مجموعه اینها یک موزه مردم شناسی بی نظیر است و هر یک از سیاه چادرهای عشایر و، مراسم و جشن های آنان، بازیهای محلی، موسیقی محلی حتی جشن عروسی، یک موزه زنده است که این موزه ها عرصه به تصویر کشیدن ارتباط بین سه عنصر انسان، طبیعت و فرهنگ با همدیگر است. به منظور حفظ آثار و فرهنگ سنتی، قومی، ایلی، و نمایش دائمی زندگی عشایری با ایجاد سایت های گردشگری در محلها و مکانهای باستانی و مذهبی، توریستی شناخته شده استان گامی در جهت اشتغال جوانان عشایر در راستای گردشگری پایدار اقدام نمود.

واژه های کلیدی: عشایر، موسیقی عشایر، بازیهای عشایر، عروسی عشایر، سایت گردشگری.

دومین همایش ملی افق های نوین در توانمندسازی و توسعه پایدار معماری عمران، گردشگری و محیط زیست شهری و روستایی

۳۱ اردیبهشت ۱۳۹۴

مقدمه

جامعه عشایری استان علیرغم جمعیت کم آنها نسبت به جمعیت جوامع شهری و روستایی حدود ۷۰ درصد از عرصه استان را قلمرو زیست و فعالیت خود قرار داده، بیش از ۴۱ درصد دام سبک استان را در اختیار دارند و بعنوان جامعه مولد مطرح هستند و به همین لحاظ از دید اقتصادی نیز اهمیت فراوان دارند. در استان کرمانشاه ۱۴ ایل و ۱ یک طایفه مستقل وجود دارد. ایلات کلهر، سنجایی، قلخانی، بان زرده، کرد، گوران، جاف، ثلاث باباجانی، پاپروند و طایفه مستقل عثمانوند در داخل استان و ایلات جمهور، ترکاشوند، زوله و زنگنه و بالاوند زردلان به خارج از استان کوچ می کنند. عشایر برون کوچ به استانهای خوزستان، ایلام، لرستان و همدان کوچ می کنند و نوع کوچ آنها عموماً به روش سنتی و همراه دام است. طول مسیر کوچ عشایر از ۱۵ تا ۷۰۰ کیلومتر متغیر است. طول مسیر کوچ ۱۰/۷۹ درصد از خانوارها در دوره بیلاق و ۱۲/۷۳ درصد از خانوارها در دوره قشلاق کمتر از ۳۰ کیلومتر بوده است. عشایر درون کوچ علیرغم کوتاه بودن مسیر بیلاق تا قشلاق، عموماً با ماشین کوچ می کنند و دام را به روش سنتی و از طریق ایله راه کوچ می دهند. معیشت عشایر متکی بر دامداری است که آنها را در مراتع طبیعی می چرانند مانند زراعت محصولات اصلی چون گندم و جو یا تولید مصنوعات، شامل چیخ، چادر، خورجین، گلیم، گیوه، قالی، قالیچه، نمد، موج و جاجیم می باشد. عشایر استان کرد زبان و عموماً پیرو مذهب شیعه هستند. ایلات جاف، ثلاث باباجانی، طایفه باباجانی از ایل کرد و بخشی از ایل بان زرده اهل سنت و ایلات قلخانی، گوران و بخشی از ایلات بان زرده، سنجایی و کرد پیرو مذهب اهل حق و ما بقی عشایر شیعه هستند. سیاه چادرهای عشایر و، مراسم و جشن های آنان، بازیهای محلی، موسیقی محلی حتی جشن عروسی، یک موزه زنده است.

موسیقی عشایر

جشن ها و اعیاد همراه با موسیقی و پاکوبیهای خاص عشایر منطقه، لباس های محلی و رنگارنگ آنها، شیوه بیلاق و قشلاق آنها همراه با نواهای و ترانه های زیبای محلی در پهنای این سرزمین و ... همواره برای بازدید کنندگان و گردشگران اجتماعی و فرهنگی جذاب و دیدنی است. موسیقی کرمانشاهی ریشه در تاریخ هنر و فرهنگ آریایی دارد. این موسیقی از گذشته های بسیار دور از نسلی به نسلی دیگر و از عشایر به روستا و شهر منتقل شده و به عنوان جزئی از فرهنگ قومی با روح و جان مردم در آمیخته و به حیات خویش ادامه داده است. تحقیقات نشان می دهد که موسیقی کردی ابتدا رزمی و حماسی بوده است. قدیمی ترین نواسازان

دومین همایش ملی افق های نوین در توانمندسازی و توسعه پایدار

معماری عمران، گردشگری و محیط زیست شهری و روستایی

۳۱ اردیبهشت ۱۳۹۴

کرد و بیت‌خوانان غالباً افرادی بی‌سواد ولی خوش ذوق بوده اند و در قرون گذشته داستان‌های پهلوانی و رزمی را به شعر و تصنیف بر می‌گرداندند و آن‌ها را با دهل و سرنا می‌نواختند. به تدریج نواها، ریتم‌ها و آهنگ‌های بزمی نیز وارد موسیقی کردی شده است. «هوره» از نواهای قدیمی مردم کرد است. کوچ عشایر از بیلاق به قشلاق و برعکس عجین با شور و شادی، بزمی خوانی و موسیقی محلی خاص هر ایل است. برخی از سازهای محلی عشایر استان کرمانشاه عبارت‌اند از: دوزله، دایره، سرنا، شمشال، تنبورو

بازیهای عشایر

بشر از نخستین روزهای کودکی و شاید از بدو تولد تا آن گاه سر به بالین مرگ می‌نهد نیاز به بازی داشته و خواهد داشت. در واقع بازی و زندگی دو امر لاینفک و اجتناب‌ناپذیر انسانها می‌باشد. با توجه به تنوع زیستی انسانها و رویکردهای زندگی در میان ملت‌ها و حتی در مناطق و شهرها و روستاهای مختلف، بازیها، نمودهای اجتماعی و فرهنگی گوناگون و خاص خود را به ارمغان می‌آورند، بازی را نمی‌توان صرفاً وسیله‌ای برای سرگرمی اوقات دانست اگر چه یک جنبه از کارکدهای بازیها این مقوله است اما هدف اصلی استنباط از بازیها نمدهای اجتماعی و فرهنگی و در بسیاری از موارد کسب آموزش و مهارت، افزایش روحیه مسئولیت‌پذیری، تقویت روحیه استقلال‌طلبی و تعاون و همکاری و... است. این تحقیق به روش کتابخانه‌ای انجام گرفته و بازیهای محلی عشایر استان کرمانشاه که شامل: پهلان (پالان)، قمچان، هشار هشارکی (خرما شارکی)، قل قلان، گل بگیر (توپان)، رسن بازی، سوار سوار (اسب سواری)، پیران، چالان، زرمشتکی، گلوان، گامپیر، چیزان (دویزان)، چوچوان (الک ملک)، زران (زرنو، چوچله زری)، تیراندازی، مسابقه دو، زوران (کشتی)، کلاوروانکی و... می‌باشند. نتایج که از مطالعه و پژوهش انجام شده بدست آمده عشایر اذعان می‌کنند به دلیل مشکلاتی که جامعه عشایری با آن دست به گریبان است، چندان فرصتی برای پردازش به این بازیها وجود ندارد و گویا فصل اوقات فراغت از کتاب زندگانی این جامعه زحمتکش رو به زوال بوده و به تبع آن بازیهای محلی شاید می‌روند تا برای همیشه به بوته فراموشی سپرده شوند. که با ایجاد سایت گردشگری باعث اشاعه موسیقی کردی شود

عروسی عشایر

آداب و رسوم ازدواج در استان کرمانشاه با خواستگاری آغاز می‌شود که آداب و آئین خاصی دارد. نظام خویشاوندی در جوامع کرد بر پایه پدرتباری است. ازدواج‌ها در گذشته درون گروهی بود. اما امروزه پسر همسر دلخواهش را انتخاب می‌کند و به مادرش اطلاع می‌دهد. مادر به بهانه‌ای به خانه دختر می‌رود و اگر او را پسندید، بی‌آنکه به خانه خود برمی‌گردد و از خوبی و زیبایی دختر می‌گوید. پدر پسر در یک روز خوش‌یمن (معمولاً روزهای فرد) همراه چند ریش‌سفید به خانه دختر می‌روند و او را برای پسرش یا خواستگاری می‌کنند. در صورت توافق پدر دختر، همانجا میزان شیربهاء و مهریه مشخص می‌شود. (Xwazmani) خوازمنی قبل از مراسم عروسی، مراسم ندورانی (نامزدی)، عقدکنان و حنابندان است. در طول مدت نامزدی خانواده داماد موظف هستند

دومین همایش ملی افق های نوین در توانمندسازی و توسعه پایدار معماری عمران، گردشگری و محیط زیست شهری و روستایی

۳۱ اردیبهشت ۱۳۹۴

لباس او را تهیه کنند. مراسم عروسی بین کردها با سرنا و دهل به مدت ۲-۳ شبانه روز برگزار می شود. در این مراسم از میهمانان با نهار و شام پذیرائی می شود. در طول مدت عروسی شرکت کنندگان به صورت دسته جمعی به رقص و پای کوبی می پردازند. در گذشته بردن عروس، همراه با سوارکاری و تیراندازی در اطراف بود و به این ترتیب عروس را تا خانه داماد مشایعت می کرد. با نزدیک شدن عروس به خانه داماد، سوراچی ها با نواختن آهنگ (سوارسوار)، اسبها را به وجود آورده به استقبال عروس می رفتند. داماد نیز به پیشواز می آمد و مشتی نقل و نبات و سکه بر سر عروس می ریخت و به اتفاق به داخل منزل می رفتند. بانمایش نمادین مراسم عروسی در سایت های گردشگری باعث شناسای آداب و سنن عشایر و لحظات شادی را برای مردم گردشگر فراهم می شود

روش پژوهش

در این پژوهش از روش توصیفی و اسنادی و میدانی و مرور منابع مختلف استفاده شده است و سعی شده است از مقالات مرتبط در حوزه استفاده شده و به یک جمع بندی قابل این استناد در خصوص موضوع مورد نظر مطرح گردد.

سایت گردشگری

این سایتها با توجه به جنبه توریستی و اقلیم مناسب مناطق و همچنین نزدیکی محل تجمع ایلات و طوایف استان می باشد. که در طول سال محل بازدید گردشگران و توریستهای داخلی و خارجی می باشد میتوان با صرف هزینه و سرمایه گذاری مناسب جهت اشتغال جوانان و خانوارهای عشایر به صورت دائم ایجاد اشتغال نمود و در این سایت ها با ایجاد شبیه سازی زندگی عشایر از طریق سیاه چادر، پخت نان، محصولات و صنایع دستی مانند سیه مال، چیت، گیوه، مונج بافی، جاجیم بافی، وسایل چوبی آشپزخانه، برگزاری جشنهای سنتی همراه با موسیقی عشایر و همچنین بازیهای عشایر و ایجاد سیاه چادرهای بعنوان مهمانپذیر برای گردشگران که این سایتها پیشنهادی عبارتند ۱- ریجاب ۲- بیستون ۳- سراب روانسر

۱- سایت ریجاب

نام یکی از شهرهای استان کرمانشاه می باشد. این شهر در ۱۲۰ کیلومتری شمال غرب کرمانشاه در مسیر دالاهو به سرپل ذهاب واقع است. منطقه ریجاب با وسعت ۱۲۰ کیلومتر مربع در غرب استان کرمانشاه واقع شده است که از نظر تقسیمات سیاسی، جزء شهرستان دالاهو می باشد. این منطقه از سمت شمال به شهرستان ثلاث باباجانی، از شرق به شهر کردنغرب، از جنوب و غرب به شهرستان سرپل ذهاب محدود می شود.

دومین همایش ملی افق های نوین در توانمندسازی و توسعه پایدار معماری عمران، گردشگری و محیط زیست شهری و روستایی

۳۱ اردیبهشت ۱۳۹۴

جاذبه های تاریخی منطقه ریجاب بالغ بر ۲۵ اثر باستانی و ۴ اثر اسلامی می باشد که در اینجا به معرفی آن ها می پردازیم:

- بانمزاران - قلعه گه (قلعه کوچک - قبر سلطان سی قلی مه (سلطان صد خزانه دار - قلعه و برج خاموشی - زندان دوناب - پل دروازه - قلعه ویرانه - بهشت و دوزخ - گمب ی ملک (گنبد ملک - قلعه تاش خزی - قلعه سرآب گنار - برج ریجاب - قلعه بان زرده - قلعه یزدگرد سوم ساسانی - گچ گنبد - آشپزخانه - دیوار دفاعی - مقبره ابودجانه - مقبره شیخ بایزی بستانی - بنای ریجاب با توجه به جاذبه های فوق و همچنین مکان مقدس بابا یادگار که برای مرم اهل حق دارای ارزش ویژه ای می باشد و محل استقرار ایل ثلاث با باجانی نیز می باشد با ایجاد سایت گردشگری عشایری می توان هم از مناظر و چشم اندازهای طبیعی و مکان مقدس و همچنین ایجاد جشنواره های موسیقی محلی و بازیهای محلی عشایر به همراه زندگی عشایر گامی مهم در جهت اشتغال زای جوانان برداشت.

۲- بیستون

بیستون یکی از شهرهای استان کرمانشاه در غرب ایران است. این شهر در ۲۷ کیلومتری شمال شرقی شهر کرمانشاه واقع است. شهر بیستون با جمعیت ۲۰۴۵۵ (برآورد ۱۳۸۳ خ) در شهرستان هرسین در خاور این استان واقع شده. شهر بیستون در پای کوهی معروف به همین نام و در مسیر شهر کرمانشاه به همدان واقع شده است. آثار اصلی محوطه تاریخی بیستون از این قرار است: تندیس هرکول، بنای بیستون، سراب بیستون، پل خسرو، غار شکارچیان بیستون، یاشگاه مادی بیستون، پل بیستون (این پل به نام های پل کهنه، پل شاه عباسی، پل صفوی، پل نادرآباد و دینورآب معروف است)، غار تاریک بیستون و رشته کوه پراو، کاروانسرای بیستون، پل میان راهان و پل نوژیوران. کتیبه بیستون، هشتمین اثر ایرانی پس از تخت جمشید، تخت سلیمان، چغازنبیل، نقش جهان، پاسارگاد و بزم است که در سی امین نشست کمیته میراث جهانی در لیتوانی به ثبت رسید. بیستون در سر راه عشایر ایلات جمهور، ذوله، ترکاشوند می باشد که میتوان با مشارکت عشایر فوق و جوانان تحصیل کرده بیکار عشایر در محل بیستون با ایجاد و برپای سیاه چادر دائمی و ایجاد کارگاه صنایع دستی عشایر به همراه تولیدات لبنی و ایجاد محل مناسب جهت برپای بازیهای عشایری و موسیقی عشایر میتوان گردشگرهای زیادی جذب نمود.

۳- سراب روانسر

دومین همایش ملی افق های نوین در توانمندسازی و توسعه پایدار

معماری عمران، گردشگری و محیط زیست شهری و روستایی

۳۱ اردیبهشت ۱۳۹۴

سراب روانسر یکی از جاذبه های دیدنی استان کرمانشاه است. این سراب دیدنی واقع در شهر زیبای روانسر است و منشأ اصلی رودخانه ی قرسوه است. که یکی از بزرگترین و طولیترین رودخانه های استان کرمانشاه می باشد. این سراب از کوه های سر به فلک کشیده شاهو سر چشمه می گیرد. سراب روانسر از دیدنیهای طبیعی و جاذبه های گردشگری پر بازدید در استان کرمانشاه است، شهر روانسر با داشتن چندین سراب یکی از شهرهای پر آب استان بوده و در زمینه کشاورزی نیز یکی از قطب های کشاورزی است این شهر در بین شهرهای پاره و کرمانشاه قرار دارد و دخمه سنگی آن نیز مشهور است این سراب در مسیر عشایر ایلات جاف و همچنین تعداد زیادی از ایل سنجایی می باشد که این سایت میتواند با توجه به جاذبه گردشگری آن سراب به همراه فرهنگ سنتی دوایل که هر دودارای جاذبه های مربوط به خود هستند با ایجاد سایت گردشگری عشایری می توان بر جاذبه های آن افزود.

نتیجه گیری

با توجه به اینکه گردشگری و جذب آن در برنامه ها و سیاستگذاری های جوامع دارای اهمیت می باشد. در پژوهش حاضر تمرکز بر روی زندگی عشایری و ایجاد سایت های گردشگری و نقش آن در جذب گردشگر می باشد از طریق بررسی و مطالعه مقالات و کتابها و مجلات و مشاهدات میدانی که در حوزه های مرتبط با زندگی عشایری و بویژه در ارتباط با گردشگری عشایری است به تدوین پژوهش حاضر پرداخته شده است. در واقع میتوان گفت با سیاست گذاری و برنامه ریزی صحیح بواسطه زندگی عشایری و ایلی در جذب گردشگر و از طریق آن در توسعه استان گام های مفیدی را برداشت. و در این میان، برنامه ها هر چه مبتنی بر عرف و رسوم محلی باشد کارا تر خواهد بود و قابلیت اجرایی بالایی خواهد داشت. با مروری بر مطالعات پیشین میتوان به این نتیجه رسید که گردشگری و جذب توریست دارای مزایای بیشتری در ابعاد مختلف اقتصادی مانند ایجاد اشتغال، جذب سرمایه و سرمایه گذار، افزایش استاندارد های زندگی و در بعد تجاری مانند نمایش توانمندی های منطقه، معرفی منطقه عشایری به عنوان مقصد گردشگری و در بعد آثار اجتماعی و فرهنگی مانند به نمایش گذاشتن آداب و سنن و ارزشهای منطقه عشایری، افزایش غرور جامعه میزبان و تقویت روح همبستگی می باشد. در ارتباط با پژوهش حاضر میتوان با اتکاء بر سبک زندگی خاص عشایر استان کرمانشاه در جهت جذب گردشگر اقدامات مفیدی انجام داد و برای انجام این کار راهکارهای زیر باید مدنظر قرار بگیرد

دومین همایش ملی افق های نوین در توانمندسازی و توسعه پایدار معماری عمران، گردشگری و محیط زیست شهری و روستایی

۳۱ اردیبهشت ۱۳۹۴

- سازمان عشایری به همراه سازمان میراث فرهنگی و همچنین سازمان صنایع دستی بایستی پیش قدم امر سرمایه گذاری و همچنین تشویق جوانان عشایر در این زمینه باشند
- برگزاری جشنواره بازیهای عشایری به همراه موسیقی محلی عشایر
- ایجاد مهمان پذیرهای عشایری جهت گردشگران
- ایجاد محل طبخ غذاهای عشایری
- برنامه ریزی و سیاستگذاری براساس ظرفیت ها و پتانسیل های زندگی عشایری
- ایجاد تسهیلات و اماکن تفریحی و رفاهی در مناطق عشایری
- آگاهسازی و دادن اطلاعات کافی و وافی در مورد گردشگری و صنعت توریسم نسبت به عشایر و نحوه رفتار به آنها
- توسعه فعالیت اشتغالزای
- زمینه سازی مشارکت مردم عشایر در جریان توسعه
- ایجاد بازار عشایری از صنایع دستی و مواد غذایی سنتی و طبیعی آنها
- واگذاری بخش گسترده ای از امور مربوط به گردشگری عشایری به خود آنها و بوجود آوردن حس همدلی و تعلق به این امور
- معرفی و شناساندن پوشش های گیاهی منطقه عشایری به عنوان فرصتی برای جذب گردشگران
- برگزاری جشنواره های کوچ عشایری از بیلاق به قشلاق و بالعکس و پوشش گسترده تبلیغاتی و جذب گردشگر

منابع:

دومین همایش ملی افق های نوین در توانمندسازی و توسعه پایدار معماری عمران، گردشگری و محیط زیست شهری و روستایی

۳۱ اردیبهشت ۱۳۹۴

- ۱- ویکی پدیا دانشنامه آزاد
- ۲- درویشیان، علی اشرف. ۱۳۶۷. افسانه ها و نمایشنامه ها و بازیهای کردی (دو جلدی). انتشارات روز تهران.
- ۳- سلطانی، محمد علی. ۱۳۷۰. جغرافیای تاریخی و تاریخ مفصل کرمانشاهان (جلد اول). چاپ اول. انتشارات شقایق. کرمانشاه.
- ۴- مصاحبه حضوری با عشایر مختلف استان کرمانشاه و برداشت از صحبت های آنها.
- ۵ - مطالعات امور عشایری استان کرمانشاه
- ۶- متقی، رضا. ۱۳۸۰. سنتور نوازی نوین (۱). نشر دنیای نو. کرمانشاه.
- ۷- نصراله پور، علی اصغر. ۱۳۷۸. سازهای کرد (تالیف). انتشارات طاق بستان. کرمانشاه.
- ۸- نظافتی، ایرج. ۱۳۷۷. تاریخ موسیقی کرمانشاه (تالیف). چاپ اول. انتشارات طاق بستان. کرمانشاه.
- ۹- طبیبی، حشمت اله. ۱۳۶۶. جامعه شناسی و مردم شناسی ایلات و عشایر، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.
- ۱۰- قاردی، اسماعیل. ۱۳۳۲. نقش گردشگری در توسعه روستایی پایدار، رساله دکتری، دانشگاه تربیت مدرس
- ۱۱- کاظمی، مهدی. ۱۳۳۲. تأثیرات فرهنگی توسعه جهانگردی بر جوامع، فصلنامه مطالعات جهانگردی، انتشارات دانشگاه علامه
- ۱۲- مهدوی، مسعود، رضایی، پژمان، قدیری معصوم، مجتبی (۱۳۶۶)، روستاهای برآمده از اسکان عشایر و چالش های آن،
- ۱۳- فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۰، شماره ۱، ص ۲